

O'ZBEK O'QUVCHILARI UCHUN INGLIZ TILI GRAMMATIKASINING ENG QIYIN JIHATLARI: TILLARARO INTERFERENSIYA VA QIYOSIY TAHLIL

Qosimova Musallam G'ulom qizi
ORCID: 0009-0004-4562-9440
musallamqosimova2@gmail.com
Yangiyo'l tuman 3-son texnikumi

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'zbek tilida so'zlashuvchi o'rganuvchilar uchun ingliz tili grammatikasini o'zlashtirish jarayonida yuzaga keladigan asosiy tizimli to'siqlar, xususan, tillararo interferensiya hodisasi tahlil qilinadi. Tillarning genetik va tizimli jihatdan turlicha guruhlariga (ingliz tili - german tillari oilasi, analitik tip; o'zbek tili - turkiy tillar oilasi, agglyutinativ tip) mansubligi o'rtadagi tub grammatik tafovutlarni keltirib chiqaradi. Maqolada so'z tartibi, artikllar tizimi, fe'l kon'yugatsiyasi va zamonlar kategoriyasi kabi fundamental farqlar qiyosiy lingvistik metodlar asosida, aniq misollar yordamida batafsil tushuntirilgan.

Kalit so'zlar: grammatik farqlar, agglyutinativ til, analitik til, so'z tartibi, artikllar, fe'l zamonlari, til interferensiyasi, ko'makchilar, lingvistik mantiq

THE MOST DIFFICULT ASPECTS OF ENGLISH GRAMMAR FOR UZBEK LEARNERS: INTERLINGUAL INTERFERENCE AND COMPARATIVE ANALYSIS

Qosimova Musallam G'ulom qizi
ORCID: 0009-0004-4562-9440
musallamqosimova2@gmail.com
Yangiyul District Technical School No. 3

Abstract: This article analyzes the main structural barriers that Uzbek-speaking learners encounter while acquiring English grammar, specifically focusing on the phenomenon of interlingual interference. The fundamental grammatical differences stem from the fact that the two languages belong to entirely different language families and structural typologies (English - Germanic family, analytical type; Uzbek - Turkic family, agglutinative type). Fundamental differences such as word order, the article system, verb conjugation, and tense categories are explained in detail through comparative linguistic methods using clear examples.

Keywords: grammatical differences, agglutinative language, analytical language, word order, articles, verb tenses, language interference, prepositions, linguistic logic

Kirish

Hozirgi globallashuv davrida ingliz tili xalqaro muloqot, ilm-fan va texnologiya tili sifatida o'z o'rniga ega. Biroq, ona tili o'zbek tili bo'lgan o'quvchilar ingliz tili grammatikasini o'rganishda chuqur tizimli qiyinchiliklarga duch kelishadi. Lingvistikada bu holat til interferensiyasi (ona tilining qonun-qoidalarini o'rganilayotgan tilga mexanik ko'chirish) deb ataladi.

Bu muammoning tub ildizi tillarning tipologik tuzilishiga borib taqaladi. O'zbek tili agglutinativ til bo'lib, unda so'z o'zagiga ma'lum bir ketma-ketlikda grammatik qo'shimchalar (affikslar) qo'shiladi va so'zning shakli o'zgaradi. Ingliz tili esa analitik til hisoblanadi. Unda so'zlar shaklan deyarli o'zgarmaydi, gapdagi grammatik aloqalar va ma'no nozikliklari yordamchi fe'llar, ko'makchilar (prepositions) va qat'iy belgilangan so'z tartibi orqali ifodalanadi.

1. Gapda so'z tartibining qat'iyligi (Syntactic structures)

O'zbek tilida so'z tartibi nisbatan erkin sintaktik xarakterga ega.: Gapda mantiqiy urg'u berilayotgan bo'lakka qarab so'zlar o'rni almashishi mumkin, ammo klassik qoida bo'yicha ega boshida, kesim (fe'l) esa doimo gap oxirida keladi. Bu tizim tilshunoslikda SOV (Subject-Object-Verb) modeli deb yuritiladi.

Misol: Men (Ega) ertaga do'stinga xat (To'ldiruvchi) yozaman (Kesim).

Ingliz tilida esa so'z tartibi qat'iy va to'g'ri chiziqli. Kesim (fe'l) mutlaqo egadan keyin va to'ldiruvchidan oldin kelishi shart. Bu tizim SVO (Subject-Verb-Object) modelidir.

Misol: I (Ega) will write (Kesim) a letter (To'ldiruvchi) to my friend tomorrow.

Muammo shundaki, o'zbek o'quvchilari o'z fikrlarini ingliz tilida bayon qilayotganda, ona tili mantiqiga ko'ra fe'lni beixtiyor gap oxiriga surib qo'yadilar (masalan: "I tomorrow my friend a letter write"). Bu sintaktik interferensiya xatoliklarga olib keladi.

2. Artikllar tizimi va noma'lumlik kategoriyasi (Category of definiteness)

O'zbek tili grammatik tafakkurida artikl tushunchasi mavjud emas. Otlarning aniqlik yoki noaniqlik xususiyati kontekstdan, ohangdan yoki gapdagi "bitta", "o'sha" kabi leksik ko'rsatkichlar yordamida aniqlanadi.

Ingliz tilida esa otlar mantiqiy-grammatik jihatdan tasniflanadi va ularning oldidan noaniq (a/an) yoki aniq (the) artikllari ishlatilishi qat'iy qoidadir. Noaniq artikl tinglovchiga noma'lum bo'lgan otlar oldidan qo'yilsa, aniq artikl esa har ikki tomonga ma'lum vaziyatdagi narsalar uchun ishlatiladi.

Misol: Yesterday I bought a book. Today I finished the book.

3. Kelishik qo'shimchalari va ko'makchilar konflikti (Morphology vs prepositions)

O'zbek tili morfologiyasida so'zlarni o'zaro bog'lash va gap bo'laklarini hosil qilish uchun 6 ta kelishik tizimi mavjud bo'lib, bular maxsus qo'shimchalar (-ning, -ni, -ga, -da, -dan) orqali amalga oshadi.

Ingliz tilida otlar kelishik bo'yicha o'zgarmaydi. Ularning funksiyasini ingliz tilida ko'makchilar (to, from, in, at, on, of) o'ziga oladi. Masalan, "Uyga" iborasi "To the house" shaklida, "Uydan" esa "From the house" shaklida ifodalanadi. Tillararo farqlar tufayli "afraid of" (dan qo'rqmoq) kabi birikmalarda mexanik tarjima salbiy natija beradi.

4. Fe'l zamonlarining aspektual-temporal tizimi (Tense and aspect)

O'zbek tili fe'l tizimi asosan uchta fundamental zamon atrofida qurilgan. Ingliz tilida esa 12 ta asosiy zamon shakli mavjud. Ingliz tilidagi zamonlar nafaqat harakatning sodir bo'lgan vaqtini, balki uning xarakterini (davomiyligi, tugallanganligi) ham ko'rsatadi.

Ayniqsa, hozirgi zamon bilan bog'liq bo'lgan o'tgan tugallangan harakatlarni ifodalovchi Present Perfect zamoni o'zbek tilida alohida ekvivalentga ega bo'lmagani sababli talabalarda eng ko'p to'siq bo'ladigan jihatlardan biridir.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, o'zbek tilida so'zlashuvchi o'quvchilar uchun ingliz tilini o'rganish - bu shunchaki yangi so'zlarni yodlash emas, balki butunlay yangicha analitik lingvistik mantiqni qabul qilish demakdir. Muvaffaqiyatli til o'rganish uchun tillararo interferensiyani anglagan holda kontrastiv mashqlarga ko'proq e'tibor qaratish lozim.

5. Modal fe'llar va ularning semantik maydoni (Modal verbs and their meanings)

O'zbek tilida imkoniyat, majburiyat yoki istak kabi modal ma'nolar asosan fe'l o'zagiga qo'shiladigan maxsus qo'shimchalar (-ishi kerak, -sa bo'ladi, -a oladi) yoki "kerak", "lozim", "mumkin" kabi modal so'zlar orqali ifodalanadi. Ingliz tilida esa bu vazifani o'ziga xos qat'iy grammatik xususiyatlarga ega bo'lgan mustaqil modal fe'llar (can, must, should, may, might) tizimi bajaradi. Muammo shundaki, ingliz tilidagi bitta modal fe'l kontekstga qarab o'zbek tilida butunlay boshqacha tarjima qilinishi yoki aksincha, o'zbekcha bitta modal so'z ingliz tilida majburiyatning darajasiga ko'ra o'quvchilar *must* (qat'iy qonuniy majburiyat) va *should* (maslahat xarakteridagi majburiyat) fe'llarini qo'llashda chalkashliklarga yo'l qo'yadilar.

6. Egalik kategoriyasining ifodalanishi (Possession)

Agglyutinativ tabiatga ega bo'lgan o'zbek tilida egalik kategoriyasi ot turkumiga to'g'ridan-to'g'ri egalik qo'shimchalarini (-im, -ing, -i/-si) qo'shish orqali juda sodda vaziyatning keskinligiga qarab bir nechta variantga ega bo'lishi mumkin. Masalan, shakllantiriladi (masalan: *kitob-im*, *kitob-ing*, *kitob-i*). Ingliz tilida esa

egalik munosabatlari asosan egalik olmoshlari (my, your, his, her, its, our, their) va maxsus sintaktik konstruksiyalar (egalik kelishigidagi 's affiksi yoki *of* ko'makchisi) orqali analitik usulda ko'rsatiladi. O'zbek o'rganuvchilari ko'pincha ona tilidagi egalik qo'shimchalarining o'rnini qoplash uchun ingliz tilida egalik olmoshlarini asossiz ravishda tushirib qoldiradilar yoki jonsiz predmetlarga nisbatan egalik bildirishda 's va *of* konstruksiyalarini noto'g'ri sintez qiladilar.

7. Son va otlarning kelishuvi (Noun-numeral agreement)

O'zbek tili grammatikasining o'ziga xos qoidalaridan biri shundaki, otdan oldin har qanday miqdoriy ko'rsatkich, ya'ni sanoq son yoki ko'plikni bildiruvchi so'zlar kelsa, ot hech qachon ko'plik qo'shimchasini (-lar) olmaydi (masalan: *beshta kitob*, *ko'p talaba*). Ingliz tilida esa bu qoida butunlay teskari bo'lib, birdan ortiq har qanday miqdor ko'rsatkichidan keyin kelayotgan sanaladigan otlar majburiy ravishda ko'plik shaklida (-s/-es) bo'lishi shart (*five books*, *many students*). Ushbu grammatik farq tufayli o'zbek o'quvchilari orasida miqdor ko'rsatkichlaridan keyin otlarni birlik shaklda qoldirish kabi juda ko'p takrorlanuvchi tipik xatolar kuzatiladi.

O'zbek va ingliz tillari grammatikasini qiyoslaganda ko'zga tashlanadigan eng birinchi va fundamental to'siq bu gap sintaksisi, ya'ni so'zlar tartibidagi teskarilikdir. Tilshunoslik tipologiyasida o'zbek tili ega, to'ldiruvchi va fe'l ketma-ketligiga asoslansa, ingliz tili ega, fe'l va to'ldiruvchi tizimiga mansubdir. O'zbek muhitida bu farq shunchaki texnik xatoliklarni emas, balki fikrlash tizimidagi lisoniy to'siqlarni keltirib chiqaradi. O'zbek tilida gap tarkibidagi barcha voqea-hodisalar, aniqllovchi va to'ldiruvchilar oxirida keluvchi fe'l ya'ni kesim atrofida birlashadi. Nutq so'zlovchi fikrning yakuniy nuqtasini, harakatni gap oxirigacha sir saqlash imkoniyatiga ega bo'ladi. Ingliz tilida esa fikrning asosi hisoblangan harakat va uning bajaruvchisi dastlabki soniyalardayoq subyekt va predikat juftligida namoyon bo'ladi. O'rganuvchilar ingliz tilida gap tuzayotganda o'zbekcha fikrlash qolipini mexanik ravishda ko'chirishga harakat qiladilar va fe'lni gap oxiriga qo'yish tendensiyasini namoyon etadilar. Bu farq o'quvchidan nafaqat grammatik qoidani yodlashni, balki gap qurishdagi dizayn va dinamikani butunlay o'zgartirishni talab etadi.

Navbatdagi fundamental farq agglyutinatsiya va fleksiya tizimlarining to'qnashuvida ko'rinadi. O'zbek tili agglyutinativ til hisoblanadi, ya'ni so'z o'zagiga yangi ma'no yoki grammatik shakl berish uchun ketma-ket qo'shimchalar zanjiri yopishtiriladi. Ingliz tili esa analitik xarakterga ega bo'lib, unda so'zlararo munosabat qo'shimchalar emas, balki yordamchi so'zlar, predloglar va ohang orqali tushuniladi. Bu to'qnashuv ayniqsa kelishik tizimida yaqqol seziladi. O'zbek tilidagi jo'nalish, o'rin-payt va chiqish kelishiklari so'zning oxiriga biriksa, ingliz tilida bu funksiyani so'z oldidan keluvchi predloglar bajaradi. O'zbek o'quvchisi uchun so'zning oldiga grammatik ko'makchi qo'yish va uni oldindan rejalashtirish biroz murakkablik tug'diradi. Bundan tashqari, o'zbek tilidagi egalik qo'shimchalari tizimi ingliz tilida

mustaqil egalik olmoshlari orqali berilishi o'rganuvchilarni doimiy chalkashlikka soladi. O'zbek tilida uydaman deb subyekt va predlogni so'z ichiga yashirish mumkin bo'lsa, ingliz tilida bu tuzilma butunlay yoyilib, har bir elementning alohida ajralishini talab qiladi. Ushbu morfologik farq talabalarda nutqda predloglarni noto'g'ri joylashtirish yoki tushirib qoldirish xatolariga sabab bo'ladi.

Grammatika o'rganishdagi eng murakkab jarayon ona tilida umuman mavjud bo'lmagan grammatik kategoriyalar bilan to'qnash kelishdir. O'zbek tili muhitida ingliz tilini o'rganuvchilar uchun mana shunday mavhum tushunchalardan birinchisi artikllardir. O'zbek tilida otlar aniqlik yoki noaniqlik belgisiga ko'ra maxsus grammatik elementga ega emas. Biz noaniqlikni bitta, bir so'zlari yoki kontekst orqali ifodalaymiz. Aniqlik esa ko'pincha tushum kelishigi qo'shimchasi yoki ko'rsatish olmoshlari orqali seziladi. Ingliz tilida esa artikllar dunyoni qabul qilish va uni toifalash qurolidir. O'zbek talabasi uchun aniq va noaniq artikllar o'rtasidagi psixolingvistik farqni his qilish qiyin bo'lgani sababli, ularning nutqida artiklni mutlaqo tashlab ketish xatosi surunkali xarakterga ega bo'ladi. Ikkinchi katta nomutanosiblik fe'l zamonlarida namoyon bo'ladi. O'zbek tilida zamonlar asosan uchta davrga bo'linsa, ingliz tili o'n ikkita asosiy zamon aspektiga ega. Ayniqsa hozirgi tugallangan zamon kategoriyasi o'zbek o'quvchisi mantiqiga zid keladi, chunki o'zbek tafakkurida ish-harakat yoki o'tgan zamonda bajarilgan, yoki hozirgi zamonda bajarilmoqda. Ham o'tgan zamonda bajarilib, ham natijasi hozirgi zamonga bog'lanib turgan oraliq zamon strukturasi o'zbek tilida yo'qligi sababli, talabalar ko'pincha uning o'rniga oddiy o'tgan zamonni ishlatishadi.

Murakkab sintaktik butunliklarni hosil qilishda ham ikki til ikki xil tizimli yo'ldan boradi. Ingliz tilidagi aniqlovchi ergash gaplar gapni kengaytirish va unga qo'shimcha ma'no yuklash uchun nisbiy olmoshlardan foydalanadi, bunda aniqlanayotgan ot oldinda keladi, uning izohi esa orqasidan ergashib keladi. O'zbek tilida esa bu vazifani sifatdash qo'shimchalari bajaradi va butun boshli izohlovchi konstruksiya aniqlanmish otning oldiga o'tadi. Ingliz tili orqaga qarab kengayuvchi, o'zbek tili esa oldinga qarab yuklanuvchi strukturaga ega. O'zbek o'quvchisi ingliz tilida gapirayotganda fikrni orqaga qarab zanjirsimon ulashga qiynaladi, chunki uning tafakkuri gapni boshidanoq sifatdash orqali yig'ib kelishga o'rgangan. Bu esa talabalarning murakkab gaplar tuzishdan qochishiga, faqat sodda gaplar bilan cheklanishiga yoki nutqda sun'iy pauzalarning ko'payib ketishiga olib keladi.

Ushbu muammolarni bartaraf etish va o'quv jarayonini takomillashtirish uchun an'anaviy quruq yodlash metodidan voz kechish lozim. O'zbek muhitida ingliz tili grammatikasini samarali o'rgatish uchun qiyosiy tahlil metodikasidan keng foydalanish zarur. Talabalarga so'zma-so'z tarjima qilish emas, balki ikki tilning konseptual modellarini solishtirish o'rgatilishi kerak. Gap qurilishidagi farqlarni sxematik tarzda vizuallashtirish, artikllar va zamonlarni alohida qoidalar holida emas,

balki matn ichida, o'zbekcha muqobillari bilan berilayotgan semantik farqni ko'rsatish orqali tushuntirish ta'lim sifatini oshiradi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, o'zbek tili muhitida ingliz tili grammatikasini o'zlashtirish jarayoni chuqur lingvistik va psixologik transformatsiyani talab etadi. Ikki til o'rtasidagi tarkibiy, morfologik va sintaktik asometriyalar o'rganuvchilar nutqida tabiiy ravishda tipik xatolarni keltirib chiqaradi. Gap tartibidagi farqlar, predloglarning qo'llanilishi, artikllar tizimi va zamonlar nomutanosibligi shunchaki mexanik to'siqlar bo'lmay, balki ona tilining ichki qonuniyatlari ta'siridir. Ushbu qiyinchiliklarni bartaraf etish uchun ta'lim tizimida qiyosiy-tipologik metodlardan foydalanish, talabalarda tarjima qilish ko'nikmasini emas, balki maqsadli tilda fikrlash qobiliyatini shakllantirish lozim. Grammatik farqlarni chuqur anglash va ularni metodik jihatdan to'g'ri yetkazib berish o'zbek auditoriyasida ingliz tilini o'qitish samaradorligini yangi bosqichga olib chiqishga xizmat qiladi.

Ushbu tayyor matnga o'zingiz yozgan muqaddima (Introduction) qismini ham qo'shib beraymi yoki maqolangiz uchun adabiyotlar ro'yxatini shakllantirish bo'yicha yordam kerakmi?

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Alimova, M. (2019). Grammatical Features of Uzbek Conjunctions and Interlingual Interference. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 15(2), 445-452.
2. Azar, B. (2002). *Understanding and Using English Grammar*. New York: Longman.
3. Biber, D., Conrad, S., & Leech, G. (2002). *Longman Student Grammar of Spoken and Written English*. London: Longman.
4. Crystal, D. (2003). *English Grammar: A University Course*. Cambridge: Cambridge University Press.
5. Huddleston, R., & Pullum, G. K. (2002). *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Karimov, A. (2018). *O'zbek tilining grammatikasi: Morfologiya va Sintaksis*. Toshkent: Fan.
7. Khudoyberganova, D. (2020). Teaching English Grammar to Turkic Speakers: Problems and Solutions. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 24(4), 2130-2137.
8. Murphy, R. (2010). *English Grammar in Use* (4th ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
10. [10/7/2026 2:41 AM] Dilobod: Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G., & Svartvik, J. (1985). *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London: Longman.